

Το μεγάλο παιχνίδι στο Αιγαίο

Οπως όλοι έχουν πλέον αντιληφθεί, τα αφανή αίτια του πολυσυζητημένου Ελληνοτουρκικού προβλήματος είναι ο έλεγχος από τρίτους των πετρελαϊκών αποθεμάτων της Μαύρης θάλασσας και του Αιγαίου, καθώς και των στρατηγικών θαλάσσιων οδών διακίνησής τους. Το ενδιαφέρον, όμως, είναι ότι στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε να κάνουμε με μια απλή διεκδίκηση της εκμετάλλευσης αυτών των κοιτασμάτων. Η σύγκρουση υλοποιείται μεταξύ δυνάμεων, οι οποίες είτε θεωρούν την εξοδό τους μέσω του Αιγαίου ως αναγκαία προϋπόθεση επιβίωσής τους είτε επιχειρούν να αποκόψουν την εξοδό αυτή στις πρώτες, διεκδικώντας τη νομή των κοιτασμάτων, όχι μόνο για οικονομικούς λόγους, αλλά κύρια, προκειμένου να στερήσουν από άλλες δυνάμεις την ενεργειακή αυτόνομη που θα τις έκανε οικονομικά και στρατηγικά επικίνδυνες.

Του **MANOY**
DANEZH*

Στα προηγούμενα πετρελαϊκά προβλήματα θα πρέπει να προσθέσουμε μια νέα εμπλοκή: την ανίχνευση, δηλαδή, κοιτασμάτων χρυσού και ουρανίου στη Θράκη και τη Μακεδονία. Η εξόρυξη και εκμετάλλευση των πολύτιμων αυτών υλικών από την Ελλάδα ανατρέπει τους υπάρχοντες σχεδιασμούς, δημιουργώντας γενικότερα στρατηγικά προβλήματα στην υλοποίηση της σχεδιασμένης νέας τάξης στην περιοχή. Λόγω των προηγούμενων γεγονότων, ο ευρύτερος χώρος του Αιγαίου, που συμπεριλαμβάνει:

α) Την περιοχή των Στενών, σαν εξόδου της Μαύρης θάλασσας.
β) Τα παράλια της Μικράς Ασίας και τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου.
γ) Τις περιοχές εκατέρωθεν των Στενών, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών της ανατολικής και δυτικής Θράκης, μέχρι και τη Χαλκιδική, φαίνεται ότι θα αποτελέσει τον τελικό στόχο παρεμβάσεων της νέας τάξης στα Βαλκάνια. Ολόκληρη αυτή την περιοχή, άλλες δυνάμεις θα θελήσουν, με αποικονομικότερο τρόπο, να αποστρατικοποιήσουν και διεθνοποιήσουν και άλλες να καταλάβουν μέσω τρίτων (ΠΑΡΟΝ, 16/2/1992). Ο μεγάλος αριθμός των εμπλεκόμενων κρατών στη διεκδίκηση του ελέγχου μέρους ή και του συνόλου των προηγούμενων περιοχών κάνει το πρόβλημα εξαιρετικά επικίνδυνο. Ο ενταπισμός όμως του χώρου της επόμενης και τελικής, ίσως, απειλής για την πατρίδα μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πολιτικό παιχνίδι παίζεται στα περιθώρια των συνθηκών της Λοζάνης και του Μοντρέ, που καθορίζουν βασικά το νομικό καθεστώς της περιοχής. Παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες αυτές είναι γνωστές κατ' όνομα, ελάχιστοι γνωρίζουν κάποιες ενδιαφέρουσες λεπτομέρειές τους. Για το λόγο αυτό ας δούμε κάποια ενδιαφέροντα σημεία τους. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάνης (24 Ιουλίου 1923, άρθρο 4), τα Στενά και τα νησιά του Αιγαίου, Σαμοθράκη, Λήμιος, Ίμβρος, Τένεδος, Λαγούσαι νήσοι (Μαυροί) ουδετεροποιούνταν, απαγορευόταν δηλαδή η στρατικοποίησή τους. Το άρθρο αυτό έκανε τη Συνθήκη της Λοζάνης εξαιρετικά ευνοϊκή για την τότε Σοβιετική Ένωση, αφού της έδι-

νε το δικαίωμα να βγαίνει άνετα στις ζεστές θάλασσες χωρίς το φόβο στρατιωτικού μπλοκαρίσματος. Αυτό, όμως, το καθεστώς, όπως είναι φανερό, δεν ήταν αρεστό στις δυτικές δυνάμεις, που κατόρθωσαν να ανατρέψουν την κατάσταση και να επανεγκλωβίσουν τη Σοβιετική Ένωση, μέσω της συνθήκης του Μοντρέ (20 Ιουλίου 1936), βάσει της οποίας εστρατικοποιούντο όλες οι προηγούμενες περιοχές. Με βάση τη Συνθήκη του Μοντρέ, τα Στενά δεν ανήκουν στην Τουρκία, αλλά απλώς έχει ανατεθεί σε αυτήν η φύλαξή τους. Αυτό σημαίνει ότι με μια νέα συνθήκη μπορεί να της αφαιρεθεί η φύλαξη αυτή. Αυτό, όμως, που θα πρέπει να έχουμε συνεχώς στο μυαλό μας καθ' όλη τη διάρκεια των μελλοντικών εξελίξεων στην περιοχή είναι το άρθρο 28 της σύμβασης του Μοντρέ (εμπανωτόμενο παράρτημα), που έχει ως εξής: «Η παρούσα συνθήκη θα έχει διάρκεια 20 ετών, αρχής γενομένης από την ημερομηνία ισχύος της. Η αρχή του ελεύθερου διάπλου και ναυσιπλοΐας έχει ατεριόριστη διάρκεια. Εάν 2 χρόνια πριν την εκπνοή της προαναφερθείσας περιόδου (των 20 ετών) καμιά από τις συμβαλλόμενες δυνάμεις δεν έχει καταθέσει μια προειδοποίηση καταγγελίας της σύμβασης στη γαλλική κυβέρνηση, η παρούσα συνθήκη παραμένει σε ισχύ μέχρι να περάσουν 2 χρόνια μετά τὸ στάλσιμο μιας προειδοποίησης καταγγελίας της Σύμβασης από κάποια από τις συμβαλλόμενες δυνάμεις. Εάν η παρούσα Συνθήκη καταγγελθεί σύμφωνα με τις διευθετήσεις του άρθρου αυτού, οι συμβαλλόμενες δυνάμεις υποχρεούνται να παραστούν σε μια σύνοδο με σκοπό να συμφωνήσουν τους όρους μιας νέας σύμβασης...»

Για την ιστορία αναφέρουμε ότι οι συμβαλλόμενες δυνάμεις, που θα έχουν τη νόμιμη ευθύνη μιας μελλοντικής αναθεώρησης της συνθήκης του Μοντρέ, είναι: Αγγλία, Βουλγαρία, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, Ιταλία, Ιαπωνία, Ρουμανία, Σοβιετική Ένωση και Τουρκία.

Εξετάζοντας προσεκτικά όλα τα προηγούμενα, μπορούμε να καταλήξουμε σε πολύ ουσιαστικά συμπεράσματα. Σεβόμενοι, όμως, την κρισιμότητα της κατάστασης σημειώνουμε μόνο τα επόμενα:

1. Η Συνθήκη του Μοντρέ σήμερα εξυπηρετεί τα δυτικά και τουρκικά συμφέροντα. Είναι δεδομένο ότι σε δοθείσα ευκαιρία η Ρωσία θα αγωνιστεί μέχρι εσχάτων για την κατάργησή της, ανεξαρτήτως συνεπειών.

2. Η προβλεπόμενη από τη Συνθήκη του Μοντρέ 20ετία έχει λήξει τον Ιούλιο του 1956. Σήμερα, η Σύμβαση είναι εν ισχύ μόνο επειδή δεν έχει λήξει τον Ιούλιο του 1956. Σήμερα η Σύμβαση είναι εν ισχύ μόνο επειδή δεν έχει υπάρξει καταγγελία της εκ μέρους κάποιων από τις συμβαλλόμενες χώρες.

3. Ανά πάσα στιγμή, κάθε μία από τις συμβαλλόμενες χώρες, μπορεί να καταγγείλει εξ ολοκλήρου τη Συνθήκη του Μοντρέ και να ζητήσει μέσα σε 2 χρόνια την αναθεώρησή της με βάση το άρθρο 28. Μία τέτοια κίνηση θα δημιουργούσε ένα τεράστιο παγκόσμιο πρόβλημα και τη δραματική ανατροπή όλων των παγκόσμιων σχεδιασμών για την περιοχή. Το δικαίωμα αυτό, φυσικά, συνεχίζει ακόμα να το έχει και η Ελλάδα.

4. Το δραματικό του προβλήματος είναι ότι, βάσει του άρθρου 28, οι ΗΠΑ δεν βρίσκονται ανάμεσα στις συμβαλλόμενες χώρες, οι οποίες έχουν την ευθύνη της αναθεώρησής της, εφ' όσον αυτή καταγγελθεί. Το γεγονός αυτό δηλώνει ότι η αναθεώρηση της Συνθήκης του Μοντρέ δεν θα γίνει νομίμως με βάση το άρθρο 28, αλλά βάσει αδιαφανών μεθοδεύσεων αποστρατικοποίησης και διεθνοποίησης της περιοχής.

Η παρέμβαση ξένων δυνάμεων, όπως διδάσκει η σημερινή διεθνής πρακτική μπορεί να υλοποιηθεί υπό τη μορφή ειρηνοποιού δύναμης, η οποία θα δράσει στο όνομα του ελεύθερου εμπορίου, της ελεύθερης διακίνησης ανθρώπων και αγαθών, μεταξύ χωρών της Ευρώπης, της Μαύρης θάλασσας, της Ρωσίας, αλλά και στο όνομα της λειτουργίας πολυεθνικών εμπορικών και πολιτιστικών, ομάδων και λεσχών,

ασχέτως με το πώς αυτές θα ήθελαν να λέγονται και οι οποίες ήδη έχουν συσταθεί και λειτουργούν.

Τι σημαίνουν όμως πρακτικά όλα τα προηγούμενα:

1. Άμεσος στόχος πλέον του διεθνούς σχεδιασμού αποτελεί πιθανότατα η αποστρατικοποίηση των νησιών του Αιγαίου και μέρους των παραλιών της Μικράς Ασίας, αναγκαία προϋπόθεση μιας επόμενης παρασκηναϊκής ανατροπής της συνθήκης του Μοντρέ (Αυριανή 21/8/88, Επικαιρότητα 16/8/90). Η πρόταση αυτή, η οποία πλέον έχει διατυπωθεί επισήμως και δημοσίως, ζυμώνεται ήδη στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας.

2. Μία δεύτερη αναμενόμενη παρέμβαση πρέπει να είναι η προσπάθεια αποστρατικοποίησης των Στενών και των παραλιών τους (Αυριανή 212/8/88, Επικαιρότητα 16/8/90). Μια τέτοια εξέλιξη όμως θα απέκοπτε στρατιωτικά την ανατολική Θράκη από τον τουρκικό κορμό, γεγονός το οποίο ασφαλώς δεν είναι δυνατόν να γίνει έτσι απλά αποδεκτό από την Άγκυρα. Για το λόγο αυτό μια πιθανή εξέλιξη αποτελεί η αποστρατικοποίηση της Ανατολικής (Τουρκικής), και της Δυτικής (Ελληνικής) Θράκης, πρόταση που ήδη έχει διατυπωθεί από ελληνικά πρωθυπουργά. Μια δεύτερη ιδέα, όσο περίεργη και αν αυτή φαντάζει, είναι τα λεχθέντα, από επίσημα χείλη, περί χαλαρής συνομοσπονδίας Ελλάδας και Τουρκίας. Στο πλαίσιο αυτών των σχεδιασμών, θα πρέπει να υπενθυμίσουμε τη δήλωση του πάλαι ποτέ υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ κ. Μπίκερ, αμέσως μετά την υπογραφή των κειμένων της ΛΑΣΕ από την ελληνική κυβέρνηση, η οποία αναφέρει ότι αυτά η (ΛΑΣΕ), υποκαθιστά τη Σύμβαση της Λοζάνης που θέλει τη μειονότητα στη Θράκη μόνο θρησκευτική (ΕΘΝΟΣ 1992), δίνοντας το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού των μειονοτήτων.

Ελπίζουμε βέβαια ότι σαν μοχλός κοινωνικής και πολιτικής πίεσης, για μία αποστρατικοποίηση της Θράκης σήμερα, δεν θα χρησιμοποιηθεί το προωθούμενο από το υπουργείο Εξωτερικών, δίκτυο δήμων Ανατολικής και Δυτικής Θράκης.

Το δίκτυο αυτό ο (Άμνα και Διπλωματία, Αύγουστος 2000 τ.113,σελ. 112), «θα είναι η ένωση δεκάδων δήμων και φορέων από το ελληνικό και το τουρκικό τμήμα της Θράκης, που θα συντάσσει σχέδια συνεργασίας και θα σχεδιάζει συνοριακές δράσεις, θα

προωθεί τη διασυνοριακή και διαπεριφερειακή συνεργασία. Θα αναπτύσσει πρωτοβουλίες συνεργασίας με μη κυβερνητικές οργανώσεις και φορείς». Μην ξεχνάμε ότι οι τουρκικοί δήμοι της Ανατολικής Θράκης είναι αμγώς μουσουλμανικοί, ενώ οι αντίστοιχοι δήμοι της Ελληνικής Θράκης έχουν ισχυρές μουσουλμανικές μειονότητες, αυτοπροσδιοριζόμενες κατά τα λεγόμενα του κ. Μπέικερ, αλλά και κάποιων συμβούλων(;) του υπουργείου Εξωτερικών. Όλα τα προηγούμενα, σε συνδυασμό με μία αποτυχημένη προσπάθεια, γνωστών πανεπιστημιακών κύκλων, να συλλέξουν υπογραφές σε κείμενο με το οποίο ζητούσαν μεταφορά της πατριαρχικής έδρας της Κωνσταντινούπολης στο Άγιον Όρος, κάνει το ορίζοντα των εθνικών μας θεμάτων αρκετά σκοτεινό. Οι καιροί ου μενετοί.

**Ο Μάνος Δανέζης είναι επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών*